

École Doctorale Régionale en Sciences
Sociales

*Directii și teme de cercetare în
studiile de gen din România*

Atelier

Colegiul Noua Europă
București
5 iulie 2002

Volum coordonat de
Ionela Băluță
Ioana Cîrstocea

Colegiul Noua Europă

Redactor: Irina Vainovski-Mihai

SERIA DE PUBLICAȚII RELINK

Direcții și teme de cercetare în studiile de gen din
România

Copyright © 2003 – École Doctorale en Sciences
Sociales. Europe Centrale și Colegiul Noua Europă

ISBN 973-85697-5-3

CONSTRUCȚIA SOCIALĂ A SEXUALITĂȚII MASCULINE

ADRIANA BĂBAN

Introducere

Interacțiunea dintre politicile publice și viața privată în general și comportamentul sexual în particular, a devenit obiect de cercetare în științele sociale odată cu impunerea teoriilor feministe în sfera academică. Relațiile dintre bărbați și femei încep să fie analizate printr-o nouă grilă, afirmându-se astfel relevanța investigării interacțiunii dintre sexe nu doar în sfera publică dar și în cea privată (Edley & Wetherell, 1995). Studiul sexualității devine un exemplu de cercetare asupra modului în care socialul interacționează cu viața individuală. În acest context se conturează și un nou interes pentru studiul bărbaților și al masculinității (Tolson, 1977; Pleck, 1981; Connel, 1987, 1995; Kimmel, 1987, 2000; Brittan, 1989; Seidler, 1989, 1991, 1992, 1994; Segal, 1990; Brod, 1994; Morgan, 1992).

România a reprezentat pentru mai bine de două decenii un caz extrem în domeniul politicilor populaționale și a reacțiilor provocate de acestea la nivel individual. Regimul Ceaușescu a ridicat la rang de politică de stat exploatarea capacității reproductive a femeii. Măsura în care statul comunist a încercat să controleze viața sexuală și reproductivă a fiecărui cuplu, cât și mecanismele legislative create pentru a pune în aplicare politica demografică de atunci este astăzi

bine documentată (Kligman, 1991, 1992, 1995, 1998; David, 1990, 1992, 1994a; David & Băban, 1996; Băban & David, 1994; Băban, 1999, 2000a; Johnson et al., 1993, 1996).

În ciuda unei retorici egalitariste, natura paternalistă a statului comunist nu făcea altceva decât să sprijine și să dea un plus de forță atitudinilor și practicilor patriarhale. Măsurile politice care creau dependența cetățeanului față de stat și dependența dintre cetățeni, reproduceau relațiile din cadrul familiei de tip patriarhal (Verdery, 1994). Ca și în alte țări din blocul comunist, prăpastia dintre emanciparea teoretică a femeilor și circumstanțele vieții cotidiene subminau în totalitate sloganul ideologic “egalitatea dintre femei și bărbați”. Pentru majoritatea femeilor, egalitatea însemna tratarea lor în spațiul public ca și cum ar fi fost bărbați, în timp ce în spațiul privat, acestea rămâneau cantonate în rolurile tradiționale.

Industrializarea forțată a dus mai curând la ruralizarea orașului decât la urbanizarea satului (Gilberg, 1979). Valorile patriarhale tradiționale dominau o mare parte a societății, definind rolurile de gen și relațiile dintre bărbați și femei. Familia rurală patriarhală încuraja și alimenta idealul femeii supuse și subordonate, femeia grijulie și iubitoare, o femeie fără urmă de preocupări personale, devotată exclusiv soțului și familiei. Comportamentul convențional era obediența față de tată și soț. Superioritatea și independența bărbatului erau intrinseci acestei tradiții. Alcoolismul și adulterul bărbatului erau tolerate atât timp cât acesta își îndeplinea obligațiile de a asigura subzistența familiei (Kligman, 1991).

Prăbușirea regimului Ceaușescu a permis focalizarea atenției cercetătorilor asupra consecințelor dramatice ale politicilor demografice iresponsabile ale regimului. La fel ca și celelalte țări din fostul bloc comunist, România a cunoscut după 1989 o perioadă de profunde transformări sociale, politice și economice. Realizarea unui adevărat și autentic

parteneriat între sexe rămâne o prioritate. Deși acest drept este asigurat prin Constituția României, la nivelul practicilor cotidiene se înregistrează încă largi disparități față de normele legislative (Brucher, 1999). Mai mult chiar, tranziția spre democrație în România, ca de altfel și în alte țări post-comuniste, a alimentat o intensificare a valorilor tradiționale, fenomen etichetat de sociologi ca “retradiționalizarea unor segmente ale societății” (Kligman, 1994).

Obiectivele și metodologia cercetării

Cercetarea de față și-a propus ca scop studierea impactului ideologiei masculine asupra sexualității și relațiilor de gen. Conform definiției dată de Pleck și colab. (1993) termenul de *ideologie masculină* circumscrie un set de convingeri mai mult sau mai puțin sistematice, produse de circumstanțe socio-economice și culturale specifice, care orientează și influențează atitudinile și comportamentul masculin. Ideologia masculină asigură totodată motivații și justificări ale comportamentelor individuale. Termenul de *sexualitate* descrie convingeri, percepții, preferințe și practici sexuale (Howard & Hollander, 1997).

Dacă perspectiva feminină asupra sexualității și comportamentului de reproducere a fost cercetată în alte două studii calitative (Băban & David, 1994, 1996, 1997; Băban, 2000a), studiile exploratorii privind ideologia masculină și sexualitatea sunt absente în cercetarea psihosocială din țara noastră.

Participanți

Grupul de studiu a cuprins 50 de bărbați din Cluj-Napoca, cu vârste între 18 și 57 de ani. Două treimi dintre participanți

erau căsătoriți, patru divorțați iar 11 bărbați necăsătoriți. Din punctul de vedere al educației, patru bărbați au absolvit școala primară, nouă școala gimnazială, 22 liceul iar 15 au pregătire universitară. Toți participanții s-au declarat heterosexuali. În ciuda faptului că grupul de studiu a inclus persoane de sex masculin cu diverse caracteristici demografice, nu afirmăm reprezentativitatea grupului de studiu pentru populația de sex masculin din România. Reprezentativitatea și generalizarea nu intră în scopurile unei cercetări calitative. Totuși, este plauzibil ca percepțiile, convingerile, atitudinile și experiențele relatate în interviuri să fie caracteristice și pentru alți bărbați români care trăiesc în contexte socio-culturale similare.

Metodă

Pentru a explora experiențe personale și interacțiunea dintre convingerile, atitudinile și comportamentele din sfera sexualității și a relațiilor interpersonale a fost utilizat interviul individual de profunzime. Deși a fost elaborat un ghid de intervievare, interviurile s-au bazat în preponderență pe întrebări deschise care încurajau exprimarea liberă a unor puncte de vedere personale. Pentru a verifica relevanța și claritatea ghidului de intervievare s-a realizat un studiu-pilot ce a cuprins un grup focus și trei interviuri individuale. Studiul-pilot a dovedit faptul că întrebările interviului nu ridică probleme speciale de comprehensiune.

Cele 50 de interviuri au fost realizate de-a lungul unei perioade de opt luni. Toate interviurile au fost înregistrate pe casete audio și transcrise integral. Persoanele care au acceptat să ia parte la studiu au fost informate asupra scopurilor și procedeeleor cercetării, fiecare dându-și consimțământul scris de a fi intervievat și înregistrat pe bandă. Numele și adresele participanților nu au fost înregistrate audio, în scopul asigurării

confidențialității opiniilor exprimate. Interviuurile individuale au durat între 50 și 120 de minute.

Analiza interviurilor

Conținutul interviurilor a fost supus analizei fenomenologice interpretative descrise de Smith (1995, 1996) și analizei de discurs (Parker, 1992). Analiza fenomenologică a permis surprinderea punctelor de vedere individuale și comune asupra fenomenului investigat. Tehnica utilizată este cea a descompunerii tematice, unde termenul de „temă” este folosit pentru structuri coerente, comune și recurente de semnificații. Temele majore ale interpretării interviurilor au la bază identificarea codurilor operaționale (Strauss și Corbin, 1990).

Perspectiva analizei de discurs implică faptul că experiențele individuale și semnificațiile lor sunt *construite prin intermediul limbii*, prin resursele și practicile sociale și culturale (Băban, 2001). Termenul de „discurs” este și el folosit în această analiză, întrucât între conceptul de temă și cel de discurs există o relație (Woollett & Marshall, 1997). Discursul este definit în acest context ca o modalitate de construire a cunoștințelor și sensurilor, construcțiile fiind trans-individuale, localizate social, istoric, politic și cultural (Boyle & McEnvoy, 1998). În acest sens, recurgerea la abordarea discursivă complementară interpretării fenomenologice răspunde criticilor recente adresate psihologiei că pune un accent prea mare pe aspectele individuale și acordă prea puțină importanță contextului socio-cultural (Yardley, 1997). Pentru alte detalii metodologice vezi Băban (2000b, 2000c, 2002a). Rezultatele prezentate în capitolul de față fac parte dintr-un proiect de cercetare mai larg ce a vizat ideologia masculină, sexualitatea și comportamentul de reproducere la bărbații din România.

Rezultate și discuții

Analiza interviurilor pune în evidență construirea sexualității masculine ca o structură heteroclită, cu sensuri multiple și divergente. Bărbații intervievați percep relația sexuală ca fiind cea mai intimă formă de manifestare a dragostei și implicării, dar și ca formă de experimentare, ca expresie a unei atracții fizice conjuncturale și ca simplă nevoie fiziologică. Aceste constructe divergente permit justificarea unor comportamente sexuale eclecticice. Divergența dintre sensuri nu pare să inducă tensiune în conceptualizarea sexualității. Încadrarea eclecticismului sexual masculin în norme naturale reduce posibilitatea apariției de tensiune și conflicte între diversele sensuri acordate constructului. Mai mult, perceperea sexualității masculine ca fiind diferită de cea feminină întărește această convingere. „Naturalizarea” diferențelor dintre bărbați și femei este exprimată de un participant al cărui comentariu era: *„Natura ne-a făcut să fim diferiți. Femeia are nevoie de afecțiune și stabilitate, în timp ce bărbatul are nevoie de experiențe și aventuri. Un comportament natural și normal la bărbați este o chestiune de prost-gust și de lipsă de rafinament la o femeie”*.

Sexul ca experiment

Aproape toți participanții au subliniat importanța *experienței sexuale* ca parte a procesului de devenire și formare a unui bărbat. Prima relație sexuală primește atributul de *„experiență inițiativă”* prin care băiatul *„primește botezul trecerii prin foc de la copilărie la vârsta bărbăției”*, așa cum s-a exprimat unul dintre intervievați. Pentru majoritatea acestora, începutul vieții sexuale s-a plasat în jurul vârstei de 17 ani. Doar șase persoane afirmă că au început să fie activi sexual pentru că erau îndrăgostiți, în timp ce 35 dintre cei

care au răspuns au declarat că principalul motiv al debutului activității sexuale a fost curiozitatea. Pentru alții, debutul de viață sexuală este dictat: *“atunci când ești forțat de trup și hormoni să o faci”*.

Mai mulți tineri au declarat explicit că una dintre prioritățile din „agenda lor” era acumularea de experiență sexuală: *“Este important ca bărbatul să dobândească experiență sexuală; aceasta îl va ajuta mai târziu, în relația în care se va implica serios. Atunci vei ști cum să te comporți fără să fii stângaci sau timid”*.

Transformarea sexualității în componentă centrală a identității masculine conduce la o retorică a performanței. Nu există loc în discursul masculin pentru absența cunoștințelor și abilităților sexuale: *“Nu ești pe deplin bărbat, decât dacă ai suficientă experiență și potență sexuală”*. Relația sexuală dobândește centralitate nu doar în identitatea masculină dar și în cea de cuplu: *“Sexul este cel mai important aspect din viața de familie. Aici încep toate: armonia sau conflictele”*; sau: *“Activitatea sexuală este motorul și legătura care țin o relație, asigurându-i funcționarea”*.

Tema capacității de a satisface sexual dorințele partenerei s-a profilat ca element important în contextul competiției masculine. Posibilitatea ca partenera nemulțumită să caute un alt bărbat este percepută ca o experiență umilitoare. „Impotența” a fost desemnată drept cea mai dură insultă la adresa masculinității unui bărbat.

În privința educației sexuale primite acasă și la școală, un număr surprinzător de mare de participanți (39) au declarat că nu au beneficiat de nici un fel de educație sexuală. Practic, în toate cazurile (cu o singură excepție), părinții nu asigură un cadru de comunicare deschisă pe tema sexualității, sfaturile despre viața sexuală limitându-se de regulă la vagul și ambiguul avertisment *„ fii prudent și ai grijă ce faci”*.

La întrebarea „*dacă fetele ar trebui educate diferit de băieți, în materie de experiență sexuală*”, două treimi dintre bărbați răspund afirmativ. În opinia lor, fetele trebuie educate în spirit defensiv față de diversele pericole la care sunt expuse și posibila lor victimizare: „*Fetele ar trebui să fie educate într-un spirit mai realist, pentru că ele în general visează la o relație romantică, în timp ce băieții vor să aibă o relație sexuală din simplă curiozitate. Știți cum se spune, fetele vor să facă dragoste, iar băieții vor să facă sex*”.

Potrivit spuselor participanților, școala nu este mai eficientă decât părinții în a-i informa pe elevi asupra sexualității. Mulți profesori de școală sunt încă reținuți și cu greu poartă discuții deschise cu elevii pe această temă. Participanții au fost în general de acord că părinții nu sunt persoanele cele mai indicate în a instrui copiii în materie de sex, pentru că de regulă se simt stânjeniți și nu abordează fără prejudecăți astfel de lucruri. Școala e văzută ca un spațiu mai adecvat pentru educația sexuală decât familia. Doar doi bărbați, ambii tați de fete, au fost de părerea că astfel de lecții de educație sexuală predate în școală nu fac altceva decât să încurajeze tineretul să devină activ sexual.

Neexistând o legătură consecventă între educația sexuală de acasă și cea din școală, pornografiei „de calitate” i se atribuie un posibil rol educațional. „*Poți învăța și afla multe lucruri și prin intermediul pornografiei. Dacă aceasta este de bun gust, poți spune că are rol educativ*”.

Ilustrațiile cu nuduri de femei, expuse în cele mai diverse locuri, cum ar fi pe cutiile de chibrituri, în taxiuri, pe pereții unor încăperi publice, au fost considerate de către unii participanți ca semne de emancipare și eliberare ale unei societății cenzurate până nu de mult de moravurile comuniste ipocrite.

Sexul ca dragoste

Majoritatea bărbaților intervievați au construit un ideal de relație sexuală bazată pe dragoste și implicare emoțională. Raportul sexual a apărut astfel perceput drept cea mai strânsă formă de exprimare a intimității dintre două persoane. Aproape toți bărbații s-au dovedit interesați de o relație sexuală bazată implicare romantică. Și totuși, tema iubirii romantice la bărbați s-a profilat a fi contaminată de stereotipii de gen. *“Pentru mine unul, dragostea și plăcerea pot merge împreună, dar și separat. Dragostea poate fi dragoste, iar plăcerea poate fi doar plăcere și atât”*; sau: *“Dragostea nu e o armă cu un singur glonț pe care să-l tragi o singură dată, după care, gata, s-a terminat. Dacă iubești o femeie, nu înseamnă că nu poți iubi și o alta. Așa văd eu lucrurile și așa le simt.”*

Unii dintre bărbați construiesc dorința fizică drept un posibil antecedent al relației romantice de iubire. Indiferent de faptul că sexul este privit ca antecedent, componentă sau consecință a angajării emoționale, toți participanții percep implicarea sexuală ca o condiție importantă a stabilității unei relații pe termen lung.

Pleck (1981, 1993) teoretizează efectul ideologiei masculine ce pledează pentru separarea sexului de emoții și sentimente. În conformitate cu afirmațiile lui Sleider (1991), băieții mai sunt încă educați în convingerea că sentimentele sunt „siropoase” și că acestea sunt apanajul fetelor. Conform ideologiei masculine, sentimentele sunt văzute ca aspecte personale ce au mai puțină importanță comparativ cu rațiunea sau comportamentele. În cadrul acestei ideologii s-a dezvoltat modelul dualist al capului rațional și al trupului irațional. Bărbații cu convingeri tradiționale în materie de sexualitate, una dintre componentele ideologiei masculine, tind să utilizeze în relaționarea interpersonală cu femeile, într-un procent mai

mare, strategii de exercitare a controlului și puterii, precum și strategii de evitare față de implicarea emoțională (Wetherell & Edley, 1999).

Sexul ca atracție fizică

Pe lângă recunoașterea faptului că dragostea și afecțiunea pot să însemne o relație sexuală de calitate, unii dintre participanți menționează posibila disjunție dintre dragoste și sex. Aventura și tentația sunt construite drept situații mereu prezente, care „amenință” orice bărbat, indiferent de statutul său social, marital sau emoțional. „Vulnerabilitatea” bărbaților față de astfel de „pericole” este percepută de jumătate dintre participanți ca o „slăbiciune” tipic masculină și, ca atare, scuzabilă: *„Tare aș vrea să văd bărbatul care spune NU, când o femeie atractivă i se oferă.”*

Bărbații se percep pe sine ca acționând diferit față de femei în relație cu sentimentul de dragoste, dorință, sex și fidelitate, așa cum reiese din citatele de mai jos: *„Cred că în general, bărbații oferă dragoste pentru a primi sex, în timp ce femeile oferă sex pentru a primi dragoste”*; sau *„Pentru femei, dragostea e mai spirituală, sexul e cortical și mediat de emoții. Pentru bărbați uneori e mai simplu, ei pot separa cele două lucruri fără prea multe complicații”*.

Majoritatea bărbaților au fost de părere că experimentele sexuale nu se potrivesc unei femei, și că cele care le practică își asumă riscul de a fi judecate și devalorizate ca femei. Prin contrast, un bărbat în aceeași situație este adesea apreciat și stimat ca *„făcând ce fac bărbații”*. Sub acest aspect, se poate distinge un discurs al diferenței de gen, în virtutea căruia activitatea sexuală a bărbaților în afara implicării emoționale este construită drept comportament masculin, în timp ce un comportament similar conferă femeii statutul de *„ființă*

imorală”, atrăgând după sine acuzații de promiscuitate morală și sexuală. Dobândirea experienței sexuale rămâne un prerogativ masculin.

Doar șase dintre participanți au exprimat opinia conform căreia virginitatea este importantă în relația cu femeia iubită. Totuși, dincolo de afirmația explicită, se identifică un grad mare de ambiguitate. *„Virginitatea nu mai contează în zilele noastre, e ceva demodat, chiar dacă e un lucru frumos atunci când femeia știe cum să o păstreze”*. În același timp, bărbații se arată tentați de experiențe cu femeii cu inițiative sexuale. Discursul masculin construiește imaginea unei femei ideale, compusă din structuri comportamentale distincte și contrastante: un anumit grad de inocență sexuală asociată cu dezinhibiție, pasiune și arta seducției sexuale.

Construirea sexului ca atracție și tentație fizică îi poziționează pe bărbați în situația de risc permanent față de infidelitate. Este o temă care reflectă opinia potrivit căreia femeia aprinde dorința sexuală normală a bărbatului și, în consecință, acesta devine o potențială „victimă” a puterii femeii. Relatările bărbaților reflectă faptul că „standardul dublu” de evaluare a comportamentelor sexuale masculine și feminine este încă o realitate în România.

Sexul ca nevoie fiziologică

Tema sexului ca dragoste și implicare emoțională se situează în contrast cu o altă temă identificată în interviuri, cea a sexului ca nevoie fiziologică. Douăzeci și trei de persoane sugerează ideea că activitatea sexuală masculină este în bună parte expresia caracteristicilor bio-fiziologice ale bărbatului. În relatările acestora, sexul este conceptualizat în termenii nevoilor trupești. *„Bărbații au sexul în sânge. Din această cauză ei au nevoie să facă sex, mult sex. Nevoia sexuală la bărbați*

este ca un tren pe șine: n-o poți opri și nu este bine să o faci pentru că există riscul să deraieze”.

În timp ce a fi activ sexual e o probă de sănătate, abstenența sexuală este percepută drept ceva nefiresc și nesănătos, o situație greu suportabilă de unii bărbați. În unele din relatările persoanelor intervievate, nevoia sexuală este construită ca o forță capabilă de a-i copleși pe bărbați. Cei intervievați comentează pe seama situațiilor în care hormonii pot să impiezeze capacitatea lor de judecată, mai ales în preajma unei femei atrăgătoare. Majoritatea acestor bărbați menționează că au învățat să-și controleze impulsurile instinctuale.

Treizeci și șase dintre participanți s-au declarat în favoarea legalizării prostituției. În acest sens sunt mobilizate diverse discursuri: cel al sănătății publice, cel democratic, unul economic sau altul umanist, potrivit cărora legalizarea prostituției induce societății o multitudine de beneficii. *„Prostituția există oricum, legal sau nu; nu ar fi mai bine ca femeile acestea să fie protejate de stat?! Femeile nu ar mai fi bătute, ar trăi în locuri încălzite și curate, ar beneficia de controale medicale regulate și ar aduce profit financiar statului. În acest mod bărbații ar fi protejați de boli”;* sau *„Cei care au nevoie de sex și nu pot să-și satisfacă nevoia altfel se pot duce acolo, unde plătesc și își rezolvă nevoia, fără a distruge viața unei fete; așa ar scădea cu siguranță numărul de violuri”;* sau *„Chiar numele de casă de toleranță arată scopul pe care îl are: să fie tolerantă cu nevoile unor bărbați. Nimeni nu te forțează să intri acolo dacă nu dorești, în schimb ar trebui să fii tolerant cu cei care au nevoie să se ducă acolo”.*

Tema ilustrată mai sus reflectă opinia participanților privind faptul că impulsurile sexuale ale bărbatului sunt naturale și în consecință impun constrângeri comportamentale în direcția satisfacerii acestora. Cercetările lui Hollway (1989)

demonstrează modul în care construcția socială a sexualității masculine ca nevoie biologică conduce la ideea că în condiții de reprimare aceasta poate găsi modalități de exprimare abuzive.

Poate nu întâmplător legalizarea prostituției în România este privită de un segment important al societății civile, de politicieni și mass-media ca o modalitate eficientă de prevenire a violurilor și bolilor cu transmisie sexuală. O anchetă realizată în România la nivel populațional pe 1839 de persoane peste 18 ani, arată că 44% dintre bărbații intervieuați se declară în favoarea legalizării prostituției, 45% împotriva, iar 11% sunt indeciși. Ponderea cea mai mare (68%) a celor care sunt în favoarea legalizării prostituției provine din rândul bărbaților cu educație universitară. (România/Barometru de gen, 2000).

Convingerile și atitudinile sexuale exprimate de bărbați în studiul de față sunt în concordanță cu rezultatele privind comportamentul sexual relevate de anchetele naționale realizate în ultimul deceniu în România (1994, 1996, 2000). Studiul Sănătății Reprodusei în România (2000) realizat pe un eșantion de tineri între 15 și 24 de ani reprezentativ la nivel național, indică o diferență semnificativă între băieți și fete din punctul de vedere al vârstei de debut al vieții sexuale. Un procent de 25% dintre băieți raportează că au devenit activi sexual înaintea vârstei de 16 ani, în timp ce doar 7% dintre fetele din aceeași categorie de vârstă își încep viața sexuală la această vârstă. Procentul de băieți activi sexual înaintea vârstei de 18 ani crește la 57%. Există totodată și o diferență semnificativă între sexe referitoare la numărul de parteneri sexuali pe durata vieții: în timp ce numai 7% dintre persoanele de sex feminin declară că au avut patru sau mai mulți parteneri, peste 62% dintre subiecții de sex masculin afirmă acest fapt. Din rândul acestora, 27% declară că au avut

peste 10 parteneri. În plus, 34% dintre bărbații cu vârste cuprinse între 20 și 24 de ani afirmă că au avut două sau mai multe parteneri sexuale în ultimele trei luni, față de 2% dintre subiecții de sex feminin.

În general, ideologia masculină are tendința de a acorda un statut special sexualității masculine, fiind văzută ca o forță primordială (Brittan, 1989). Imaginea transpare cu pregnanță și din diversele variante ale teoriilor psihanalitice referitoare la sexualitate. La Freud, sexualitatea masculină apare ca un fenomen psihic „asertiv”, care își caută căi de obținere imediată a gratificației. Anormalitatea sexuală și comportamentul sexual masculin violent sunt atribuite problemelor de reprimare. Cum Freud sugerează faptul că reprimarea nu se realizează niciodată complet, deci faptul că libidoul masculin caută orice modalitate de exprimare apare ca justificabil din perspectivă psihanalitică, (Brittan, 1989).

Recent, modelul psihanalitic al sexualității masculine a fost atacat de către Foucault (1978). Acesta susține că sexualitatea nu este o forță globală și universală, ci mai curând o rețea de senzori contradictorii și de practici constituite prin discurs. A susține că sexualitatea este construită social nu înseamnă a nega materialitatea ei, ci pur și simplu a recunoaște că aceasta este produsă de factori sociali, culturali, politici și economici. În timp ce se poate demonstra că sexualitatea se constituie prin practici sociale, este la fel de adevărat că discursul masculin asupra sexualității este privilegiat. Privilegierea acestuia se cere explicată.

Raționalizarea comportamentelor sexuale de risc

O altă temă identificată în conținutul interviurilor se referă la utilizarea raționalizării ca mecanism defensiv față de tensiunile dintre comportamentele sexuale de risc și

consecințele potențial negative ale acestor practici. Majoritatea bărbaților invocă rațiuni medicale, sociale, economice și psihologice de justificare rațională a atitudinii lor față de metodele de planificare familială și de protecție împotriva bolilor cu transmitere sexuală. Unii dintre participanți apelează mai curând la negarea defensivă, alții adoptă filosofia „ruletei rusești”: *„Totul înseamnă risc în viață. Risc oricând să îmi pierd serviciului sau să mă îmbolnăvesc. Îmi asum un risc și când ies din casă. De ce nu mi-aș asuma riscuri și într-o relație sexuală? Un risc în plus sau în minus nu mai contează. Trebuie să ai curajul să-ți asumi riscuri; riscurile pot fi plăcute și provocatoare”*; sau: *„Uneori mai trebuie să uiți de reguli, de ce e permis și ce nu e permis să faci, cel puțin în dormitor!”*.

Constrângeri diferite acționează la nivel cognitiv și atitudinal ca obstacole în promovarea unor practici sexuale preventive. Ca un prim obstacol apare „cultura contracepției naturale”, moștenire lăsată de politica pronatalistă dusă de regimul Ceaușescu. Pe lângă consecințele dramatice ale lipsei de acces la metodele de planificare familială, regimul comunist apela la orice mijloc de a descuraja atât inițiativa și responsabilitatea individuală, cât și comunicarea socială, factori cheie ai unui comportament sexual matur și responsabil. Tradiția a ceea ce Holland și colab. (1994) numesc „valoarea spontaneității” în actul sexual, obstrucționează folosirea prezervativului. S-a identificat asocierea preponderentă a prezervativului cu anumite practici sexuale, cum sunt relațiile sexuale ocazionale, accidentale și sporadice. Folosirea prezervativului este percepută de unii dintre participanți ca fiind incompatibilă cu o relație pe termen lung. Prezervativul este conceput ca având sensuri simbolice de: *sex accidental, sex fără investiție emoțională, lipsă de încredere, sex neserios, sex ilicit, sex ca distracție, ca sport*. În cazul în care

prezervativul este utilizat ca metodă contraceptivă dobândește semnificația de *bărbat lipsit de experiență sexuală, fără un auto-control bun*. O altă constrângere în utilizarea prezervativului este generată de percepția acestuia ca sursă ce interferează cu plăcerea sexuală. *“Prezervativele diminuează plăcerea. E ca și cum ai merge în grădină să miroși florile având o mască pe față”*.

Răspunsurile date de către cei 2500 de bărbați implicați în *Studiul Sănătății Reprodusei din România* (2000) reflectă un nivel scăzut de cunoștințe cu privire la folosirea contraceptivelor moderne, nivel semnificativ mai redus decât cel constatat în rândul femeilor. Cât privește evaluarea eficienței metodelor contraceptive, peste jumătate dintre bărbați (52%) s-au declarat în favoarea metodei *coitus interruptus*, numind-o metodă eficientă și foarte eficientă. În aceste condiții nu este surprinzător faptul că numai 9% dintre cei 2500 de subiecți au raportat folosirea prezervativului.

Deși printre tinerii români se înregistrează un nivel ridicat de cunoștințe despre HIV/SIDA și alte boli cu transmitere sexuală, lipsa comportamentelor preventive sau negarea riscului au fost puse în evidență de un alt studiu. Potrivit *Studiului Narațiunilor Tinerilor Români* (1999), majoritatea tinerilor (75% din populația feminină și 69% din cea masculină) socotesc că propriul risc de a contracta HIV/SIDA se situează sub medie. Numărul de parteneri sexuali avuți nu se corelează cu percepția riscului de contaminare. De exemplu, numai 10% dintre tineri cu patru sau mai multe partenere sexuale de-a lungul vieții cred că își asumă riscul de infecție cu virusul HIV. Una dintre preocupările autorităților responsabile de sănătatea publică o reprezintă creșterea după 1989 a numărului de cazuri de persoane adulte infectate pe cale sexuală cu virusul HIV. Nu este de omis nici faptul că România

a cunoscut o creștere alarmantă și a altor cazuri de boli cu transmitere sexuală, mai ales a sifilisului. În conformitate cu Holscher (citată în *Studiul Narațiunilor Tinerilor Români*, 1999) „tinerii români se joacă cu sănătatea lor sexuală. Mulți tineri sunt activi sexual și au mai multe parteneri, cunosc lucruri despre HIV/SIDA, dar nu se protejează încă împotriva bolilor cu transmitere sexuală și a sarcinilor nedorite”.

Considerații finale

Deciziile referitoare la viața sexuală și a comportamentului de reproducere se numără printre cele mai intime decizii luate de un bărbat sau o femeie. Cu toate acestea, sexualitatea nu se reduce la procese psihologice și comportamentale individuale. Convingerile, motivațiile și comportamentele sexuale încorporează dimensiunile sociale și culturale ale unei comunități, inegalitățile de gen, relațiile de putere și dominare. Analiza celor 50 de interviuri cu bărbați având diverse caracteristici socio-demografice a pus în evidență cogniții, atitudini și comportamente sexuale modelate de experiențe individuale dar și de „contextul românesc”.

Sexualitatea masculină este percepută de cei intervievați ca o dimensiune umană heterogenă. Respondenții au atribuit semnificații diferite, uneori contradictorii, sexualității masculine. Actul sexual este perceput ca fiind posibila expresie a iubirii, a unei atracții fizice detașate de orice implicare emoțională, a nevoii de experimentare, dar și a unei nevoi fiziologice. Construcțiile cognitive distincte privind sexualitatea justifică practici sexuale masculine eclectică. Discrepanța dintre sensurile atribuite sexualității masculine nu este percepută ca fiind problematică și generatoare de tensiuni. Posibilele conflicte dintre expresiile diferite ale sexualității masculine sunt rezolvate prin integrarea implicită și explicită

a acestora în ceea ce este conturat de participanți drept comportament normal și natural la bărbați. Convingerea asupra diferențelor „naturale” dintre sexualitatea masculină și cea feminină induce motivații și justificări ale unor practici sexuale diferite. Bărbații neagă riscul pe care l-ar putea implica aceste practici sexuale asupra sănătății, interpunând o distanță psihică confortabilă între propriul comportament și posibilele lui consecințe negative. Comportamentul sexual preventiv presupune comunicare și negociere între parteneri, deci poziții de egalitate între bărbați și femei, fenomen încă prea puțin caracteristic pentru spațiul privat și public în România.

Întrucât discursul este parte componentă a lumii materiale, afirmațiile bărbaților despre sexualitate și relațiile de gen nu pot fi considerate ca simple elemente ale unui proces conversațional, ci ca elemente cognitive, atitudinale și comportamentale relevante pentru ideologia masculină, care are atât origini cât și consecințe materiale (Băban, 2000d). Cu alte cuvinte, funcțiile discursului participanților la studiu nu pot fi înțelese adecvat decât în contextul constrângerilor și alternativelor concrete cu care se confruntă bărbații în societatea românească. Convingerile participanților despre sexualitate nu sunt simple opțiuni personale exprimate în cadrul interviurilor. Reprezentările mentale, atitudinile și comportamentele individuale sunt expresia modului în care acestea sunt construite social în contexte cotidiene, prin discuțiile dintre membrii familiei, în conversațiile interpersonale avute la școală sau la locul de muncă, prin situațiile de imitare a unor modele, în contacte cu profesioniștii din diverse domenii, prin expunerea la mesajele transmise de mass-media. Bărbații își construiesc convingerile, atitudinile și opiniile despre lume într-un context social (Băban, 2002b).

Potrivit opiniei lui Watson (1998) principala caracteristică a relațiilor de gen în Europa Centrală și de Est este reafirmarea ideologiei masculine. Tranziția acestor țări de la comunism la capitalismul liberal oferă bărbaților ocazia de a contura o distanță socială tot mai marcantă între reprezentanții sexului masculin și cel feminin. Convingerile referitoare la ceea ce înseamnă bărbații „normali” și femeile „normale” acționează în direcția menținerii identităților feminine sau masculine tradiționale. Doar în măsura în care bărbații și femeile învață să pună sub semnul întrebării și să disloce discursul tradițional despre rolurile de gen, ca justificare ideologică pentru unele comportamente în cuplu, partenerii pot să aspire la relații mai autentice și mai sănătoase.

Bibliografie

- BĂBAN, A., România, în H.P. David (Ed.), *From Abortion to Contraception*, Greenwood Press, Westport, 1999, pp. 191-222
- BĂBAN, A., *Women's Sexuality and Reproductive Behavior in Post-Ceaușescu Romania*, în S. Gal, G. Kligman (Eds.), *Reproducing Genders*, Princeton University Press, Princeton, 2000a, pp. 225-255
- BĂBAN, A., „Tendențe noi în cercetarea psihologică: metodologia calitativă”, în *Cogniție, Creier, Comportament*, N. 3, 2000b, pp. 223-224
- BĂBAN, A., „Strategii și metode de cercetare calitativă: interviul și observația”, în *Cogniție, Creier, Comportament*, N. 4, 2000c, pp. 317-327
- BĂBAN, A., „A psychological approach of men and masculinity”, în *Studia Universitatis*, 1, 2000d, pp. 1-21
- BĂBAN, A., „Strategii și metode de cercetare calitativă: analiza de discurs, provocare postmodernă pentru psihologie”, în *Cogniție, Creier, Comportament*, N. 4, 2001, pp. 351-370
- BĂBAN, A., *Metodologia cercetării calitative*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002a
- BĂBAN, A., *Construcția socială a feminității și masculinității; exemple de practici instituționale și individuale în România*, în Cosma G., Vincze E., Pecican O. (Eds.), *Prezențe feminine; studii despre femei în România*, Editura Fundația Desire, Cluj-Napoca, 2002b, pp. 43-76
- BĂBAN, A., David, H.P., *Voices of Romanian Women*, Transnational Family Research Institute, Bethesda, 1994
- BĂBAN, A., David, H.P., *Perceptions of Sexuality, Reproductive Behavior and Partner Relations during*

- Ceaușescu Era, în S. Zeidenstein, K. Moore (Eds.), *Learning About Sexuality: A Practical Beginning*, The Population Council, New York, 1996, pp. 19-23
- BĂBAN A., David, H.P., *The Impact of Body Politics on Women's Bodies*, în M. Feischmidt, E. Magyari-Vincze, V. Zentai (Eds.), *Women and Men in East European Transition*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1997, pp. 156-170
- BRITTAN, A., *Masculinity and Power*, Basil Blackwell, Oxford, 1989
- BOYLE, M., McEnvoy, J., „Putting in Its Social Context: Northern Irish Women's Experiences of Abortion in England”, în *Health*, N. 2, 1998, pp. 283-304
- BROD, H., *Theorizing Masculinities*, Sage, Thousand Oaks, 1994
- BRUCHER, M., „National Action Plan and Strategic Direction for Gender Equality”, în *Status of Women in Romania 1997-1999*, UNDP, Bucharest, 1999
- CONNELL, R.W., *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*, Polity Press, Cambridge, 1987
- CONNELL, R.W., *Masculinities*, Polity Press, Cambridge, 1995
- DAVID, H.P., „Romania Ends Compulsory Childbearing”, în *Population Today*, N. 18 (3), 1990, pp. 4-10
- DAVID, H.P., „Abortion in Europe: 1920-1991. A Public Health Perspective”, în *Studies in Family Planning*, N. 23, 1992, pp. 1-22
- DAVID, H.P., „Abortion Legislation in Europe”, în *Entre Nous*, N. 25, 1994, p. 13

- DAVID, H.P., Băban, A., „Women’s Health and Reproductive Rights: Romanian Experience”, în *Patient Education and Counselling*, N. 28, 1996, pp. 235-245
- EDLEY, N., Wetherell, M., *Men in Perspective: Practice, Power and Identity*, Prentice Hall, London, 1995
- FOUCAULT, M., *The History of Sexuality*, vol. I, Pantheon, New York, 1978
- GILBERG, T., *Rural Transformation in Romania*, în I. Volgyes (Ed.), *The Peasantry of Eastern Europe*, Pergamon, New York, 1979
- HOLLAND, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S., Thomson, R., “Power and Desire: The Embodiment of Female Sexuality”, în *Feminist Review*, N. 46, 1994, pp. 21-38
- HOLLWAY, W., *Subjectivity and Methods in Psychology*, Sage, London, 1989
- HOWARD, J., Hollander, J., *Gendered Situations, Gendered Selves*, Sage, Thousand Oaks, 1997
- JOHNSON, R., Horga, M., Andronache, M., „Contraception and Abortion in Romania”, în *The Lancet*, N. 341, 1993, pp. 875-878
- JOHNSON, R., Horga, M., Andronache, M., „Women’s Perspective on Abortion in Romania”, în *Social Science and Medicine*, N. 42, 1996, pp. 521-530
- KIMMEL, M., *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*, Sage, Newbury Park, 1987
- KIMMEL, M., *The Gendered Society*, Oxford University Press, New York, 2000
- KLIGMAN, G., *The Wedding of the Dead*, University of California Press, Berkeley, 1988

- KLIGMAN, G., *Women and Reproductive Legislation in Romania: Implications for the Transitions*, în G. Breslauer (Ed.), *Dilemmas of Transition in the Soviet Union and Eastern Europe*, University of California Press, Berkeley, 1991, pp. 141-166
- KLIGMAN, G., „The Politics of Reproduction in Ceaușescu’s Romania: A Case Study in Political Culture”, în *East European Politics and Society and Societies*, N. 6, 1992, pp. 364-418
- KLIGMAN, G., *Political Demography: The Banning of Abortion in Ceaușescu’s Romania*, în F.D. Ginsburg, R. Rapp (Eds.), *Conceiving the New World Order: The Global Politics of Reproduction*, University of California Press, Berkeley, 1995, pp. 234-255
- KLIGMAN, G., *The Politics of Duplicity*, University of California Press, Berkeley, 1998
- MORGAN, D.J., *Discovering Men*, Routledge, London, 1992
- PARKER, I., *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*, Routledge, London, 1992
- PLECK, J.H., *The Myth of Masculinity*, MIT Press, Cambridge, 1981
- PLECK, J.H., Sonenstein, F., Leighton, C.K., „Masculinity Ideology: Its Impact on Adolescent Males’ Heterosexual Relationships”, în *Journal of Social Issues*, vol. 49, N. 3, 1993, pp. 11-29
- Romania/ Reproductive Health Survey*, Bucharest and C.D.C. Atlanta, 1994
- Romania/ Reproductive Health Survey*, Bucharest and C.D.C. Atlanta, 1996
- Romania/ Youth Narratives Survey*, Bucharest, 1999

- Romania/ Reproductive Health Survey*, Bucharest and C.D.C. Atlanta, 2000
- România/Barometru de Gen*, Bucharest, 2000
- SEIDLER, V.J., *Rediscovering Masculinity*, Routledge, London, 1989
- SEIDLER, V.J., *Recreating Sexual Politics: Men, Feminism and Politics*, Routledge, London, 1991
- SEIDLER, V.J., *Men, Sex and Relationships: Writings from Achilles Heel*, Routledge, London, 1992
- SEIDLER, V.J., *Unreasonable Men: Masculinity and Social Theory*, Routledge, London, 1994
- SMITH, J.A., „Semi-Structured Interviewing and Qualitative Data Analysis”, în J.A. SMITH, R. Harre (Eds.), *Rethinking Methods in Psychology*, Sage, London, 1995
- SMITH, J.A., „Beyond the Divide between Cognition and Discourse: Using Interpretative Phenomenological Analysis in Health Psychology”, în *Psychology and Health*, N. 11, 1996, pp. 267-271
- STRAUSS, A., Corbin, J., *Basic of Qualitative Research*, Sage, London, 1990
- TOLSON, A., *The Limits of Masculinity*, Tavistock, London, 1977
- VERDERY, K., „From Parent-State to Family Patriarchs”, în *East European Politics and Society and Societies*, N. 2, 1994, pp. 225-255
- WATSON, P., *The Rise of Masculinism in Eastern Europe*, în M. Threlfall (Ed.), *Mapping the Women's Movement*, London, 1998
- WETHERELL, M., Edley, N., „Negotiating Hegemonic Masculinity: Imaginary Positions and Psycho-Discursive

Practices", în *Feminism & Psychology*, Vol. 9, N. 3, 1999, pp. 335-356

WOOLLETT, A., Marshall, H., *Discourses of Pregnancy and Childbirth*, în L. Yardley (Ed.), *Material Discourses of Health and Illness*, Routledge, London, 1997

YARDLEY, L., *Material Discourses of Health and Illness*, Routledge, London, 1997